

विषयः फलितज्योतिषम्

पाठ्यांशनाम - ताजिकपद्धतिर्भाद्रफलञ्च

स्तरः - शास्त्री

वर्षः - तृतीयः

पत्रम् - पञ्चमम्

१ पाठ्यांशपरिचयः

पाठ्यांशसङ्केतः - फ. ज्यौ. ३०५

पूर्णाङ्काः - १००

वार्षिकः पाठ्यभारः - १६० घण्टाः

साप्ताहिकः पाठ्यभारः - ६

होराशास्त्रस्य मुख्यरूपेण जातकं ताजिकञ्चेति भेदद्वयमस्ति । तत्र जातकं स्थूलकालफलदं भवति । अतस्तत्र दैवविन्मतिर्न स्फुरति । सूक्ष्मकालफलदत्वात्ताजिकशास्त्रस्य महत्त्वमधिकतरं वर्तते । ताजिके वर्षप्रवेशकुण्डल्याधारेण केवलमेकवर्षस्य फलादेशो विधीयते । यदा जातकस्य जन्मकालिकसूर्यसमोऽपरवर्षस्य सूर्यो जायते तदा सौरमानेन जातक एकवर्षतुल्यो भवति । अर्थादेकस्य सौरवर्षस्य समाप्त्यनन्तरं द्वितीयसौरवर्षस्य प्रारम्भो भवति । वर्षारम्भे यत्लग्नमागच्छति तदेव वर्षप्रवेशलग्नं कथ्यते । तात्कालिकवर्षप्रवेशलग्नानुसारेण वर्षप्रवेशकुण्डली निर्माय प्रतिवर्षं तस्य जातकस्य सुखदुःखादिघटनां सुसूक्ष्मतया विवेचनं ताजिकशास्त्रे क्रियते । एकवर्षाधिकत्वेन ताजिकशास्त्रं जनानां विश्वासोऽभिरुचिश्च वर्धते । एवमेव कलौ पाराशरी स्मृतिः इति वचनप्रभाष्येन युगेऽस्मिन् फलादेशो पाराशरी पद्धतिरेव यथार्थफलदायिनी भवतीति फलवेदिनां कृत एतच्छास्त्रसम्बद्धविषया विशेषतो ज्ञातव्या भवन्तीति मत्वात्रास्मिन् पाठ्यांशे तत्सम्बद्धविषयाः समाविष्टाः सन्ति । विषयाणामुचितविधिना शिक्षणेन फलितज्योतिषं पिपठिषूणां छात्रवर्गाणां कृत एष पाठ्यांशो बहूपयोगी भविष्यतीति आशास्यते ।

पाठ्यांशोऽयं पञ्चसु प्रकरणेषु विभक्तोऽस्ति । क-ख-ग-घ-प्रकरणेषु ताजिकपद्धतिर्निर्धारिता । ङ-प्रकरणे भावफलादेशो योगफलादेशश्च निर्धारितः । अत्र कतिपयविषयाः सैद्धान्तिकरूपेण तथैव कतिपयविषयास्तु प्रयोगात्मकरूपेणापि पाठयितुं शक्यन्ते । पाठ्यांशस्यास्येमानि वैशिष्ट्यानि सन्ति-

- ताजिकपद्धतिसहितपाराशरहोराशास्त्रसम्बद्धविषयाणां समावेशः
- विषयवस्तूनां बोधस्तद्विश्लेषणञ्च
- सम्बद्धविषयवस्तूनां व्यावहारिकः प्रयोगः
- निर्दिष्टताजिकपद्धति-जातकसम्बद्धविषयाणामाधारेण फलादेशसामर्थ्यात्पादनम्
- स्तरानुरूपेण पाठ्यवस्तूनां चयनम्
- निर्दिष्टताजिक-पाराशरहोराशास्त्रसम्बद्धविषयाणां बोध-व्यावहारिकसामर्थ्यपरीक्षणपरं मूल्याङ्कनञ्च

२ पाठ्यांशस्य सामान्योद्देश्यानि

पाठ्यांशेनानेन निर्दिष्टविषयाणामध्ययनस्यान्ते निम्नलिखितविषये छात्राः समर्था भविष्यन्ति ।

- वर्षप्रवेशकुण्डलीस्थग्रहस्थित्यनुसारेण ताजिकपद्धत्यनुकूलग्रहबलाबलत्वसाधने
- वर्षकुण्डल्यां दृग्गोचरीभूतानां विषययोगानामाधारेण शुभाशुभफलविवेचने
- वर्षप्रवेशकुण्डलीस्थग्रहावस्थाभिजः तदस्य जनितजायमानजनिष्यमाणप्रभाववर्धने
- बलिष्ठाबलिष्ठसहमनिर्धारणपूर्वकं तत्फलविवेचने
- ग्रहाणां बलाबलत्वसमीक्षणपूर्वकं भावस्थग्रहाधारेण योगफलनिरूपणे
- भावस्थग्रहैर्जातानां धनयशोऽर्चित-दरिद्र-कष्टदायक-निर्धन-चञ्चल-धननाशप्रभृतियोगानां लक्षणफलसमीक्षणे
- विशेषरूपेण सन्दर्भविषयाणामवबोधने निर्दिष्टविषयाणामभिव्यक्तीकरणे च ।

३ पाठ्यांशस्य विशिष्टोद्देश्यं पाठ्यविषयसंयोजनञ्च

प्रकरणानि	प्रकरणगतविशिष्टोद्देश्यानि (एतत्प्रकरणनिर्दिष्टविषया गामध्ययनस्यान्ते छात्राः निम्नलिखितविषये समर्था भविष्यन्ति ।)	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	पाठघण्टाः
क	-वर्षप्रवेशदिवसस्तथा तिथिसाधने -ग्रहाणां विशेषकबलपरिज्ञाने -मेषादिद्वादशराशीनां हृद्देशनिर्धारणे -पञ्चवर्गि-द्वादशवर्गिबलाविवेचने -वर्षपतिनिर्धारणे -इकवालादियोगानां लक्षणफलविवेचने ।	पाठ्यवस्तुविवरणकमे 'क' प्रकरणे निर्दिष्टाः	२०	३२
ख	-पञ्चाशत्सहमानां नामकथने -समस्तसहमानामाधारेण फलविवेचने	पाठ्यवस्तुविवरणकमे 'ख' प्रकरणे निर्दिष्टाः	२०	३२

(Handwritten signatures and marks)

	-पात्यांशदशान्तर्दशानयने -मासप्रवेश-दिनप्रवेशकालसाधने -मुन्यानयने तदाधारेण फलादेशकरणे -द्वादशभावस्थमुथहाधारेण फलकथने			
ग	-वर्षेशानां सूर्यादिग्रहाणां बलानुसारेण पृथक्फलकथने -मुथहागतिनिरूपणे -जन्मकालिकग्रहस्य बलावलत्वे तद्वर्षफलवर्णने -वर्षलग्नस्वामिबलेन वर्षफलारिष्टभङ्गवर्णने -मुथहेशलग्नेशवर्षलग्नेशादिग्रहाणां स्थानदृष्ट्यादि बलाधारेणारिष्टभङ्गवर्णने	पाठ्यवस्तुविवरणक्रमे 'ग' प्रकरणे निर्दिष्टाः	२०	३२
घ	-जन्मकुण्डल्याधारेण मारकग्रहकथने -वर्षलग्नकुण्डल्या भावाधारेण फलविश्लेषणे -वर्षग्रहाणां फलपाककालनिदर्शने -ग्रहाणां दशाक्रमसाधनरीतिकथने -मास-दिनप्रवेशकालिकग्रहाणां शुभाशुभफलकथने -भावस्य नवमांशेशाधारेण फलवर्णने	पाठ्यवस्तुविवरणक्रमे 'घ' प्रकरणे निर्दिष्टाः	२०	३२
ङ	-धनसुखस्थानयो लक्षणफलकथने -धनयशोऽर्चितयोगानां लक्षणफलसमीक्षणं -ग्रहदृष्टियोगतः सौख्यप्रददशाफलवर्णने -पञ्चविधदशासाधने -मेषादिराशीनां मारकनिर्णये	पाठ्यवस्तुविवरणक्रमे 'ङ' प्रकरणे निर्दिष्टाः	२०	३२

४ पाठ्यवस्तुविवरणम्

'क' प्रकरणे

१.ताजिकसम्बद्धविषयाणां प्रकाशनादौ नीलकण्ठकृतमङ्गलाचरणम्, २.मेषादिद्वादशराशीनां विशेषस्वरूपादीनां मित्रामित्रविभागश्च, ३.फलकथनसौकर्यार्थं द्वादशराशीनां संक्षेपेण प्रकृतिस्वरूपादिज्ञानविधिः, ४.वर्षप्रवृत्तिकालानयनम्, ५.वर्षप्रवेशतिथिसाधनम्, ६. भावानां विंशोपकबलम्, (पञ्चाङ्गापत्रस्थग्रहेभ्य इष्टकालिकग्रहसाधनविधिः, तात्कालिकचन्द्रसाधनविधिः, दिने रात्रौ च भुक्त-भोग्यप्रकारेण लग्नानयनविधिः, नतोन्नतसाधनविधिः, दशमलग्नानयनविधिः, ससन्धिर्क-लग्नादिद्वादशभावानयनविधिः, भावसन्धिस्थग्रहफलवर्णनविधिः, राशीशाः, होरेशाः, द्वेषकाणेशाः, नवमांशेशाः, त्रिंशोशेशाः, षड्वर्गज्ञानप्रयोजनम्, ग्रहाणां स्वरूपमुच्चनीचराशयः, परमोच्चांशाः, परमनीचांशाः, ग्रहाणामुच्चबलम्, लग्नादिद्वादशभावेषु विचारणीयविषयाः, भावानां विशेषसंज्ञाः), ७.मेषादिद्वादशराशीनां हदेशाः, ८.पञ्चवर्गीबलम्, ९.द्वादशवर्गाः, १०.चतुर्थांश-पञ्चमांश-षष्ठांश-सप्तमांशाष्टमांश-नवमांशैकादशांशाः, १०.द्वादशवर्गीफलविवेचनम् (द्वादशवर्ग्यां शुभपापग्रहवर्गफलनिर्णयः, द्वादशवर्ग्यां ग्रहभेदेन सौम्यपापवर्गभेदेन च फलतारतम्यदर्शनम्, बलिष्ठग्रहलक्षणम्, ग्रहाणां स्थानबलवर्णनं तत्रापि चन्द्रभौमयोर्विशेषकथनम्), ११.त्रिराशिपतयस्तज्ज्ञानप्रयोजनञ्च १२.पञ्चाधिकारिणस्तज्ज्ञानप्रयोजनञ्च, १३.मुथहाज्ञानम् १४. वर्षपतिनिर्णयः, १५.राहोर्मुखपृष्ठपुच्छलक्षणम्, १६.ग्रहाणां चतुर्विधदृष्टयः, १७.सूक्ष्मदृष्टिसाधनविधिः, ग्रहाणां तात्कालिकमित्राणि शत्रवश्च, १८.दीप्तांशास्तात्प्रयोजनञ्च, १९.सफलमिक्कबालादिषोडशयोगलक्षणम् (इक्कबालयोगः, इन्दुवारयोगः, इत्थशालयोगः, ईसराफयोगः, नक्तयोगः, यमयायोगः, मणउयोगः, कम्बूलयोगः, गैरिकम्बूलयोगः, खल्लासरयोगः, रदयोगः, दुफालिकुत्थयोगः, दुत्थोत्थदवीरयोगः, तम्बीरयोगः, कुत्थयोगः, दुरफयोगः), २०. शून्यमार्गगतग्रहलक्षणम् २१. हर्षस्थानानि

'ख' प्रकरणे

१.पञ्चाशत्सहमानां नामानि तेषां साधनप्रकारश्च, २.पुण्यादिपञ्चाशत्सहमानां फलप्राप्तिदिनादिसाधनम्, ३.सहमाधिपस्य बलाबलवर्णनम्, ४.सहमाधिपस्य फलदानप्रसङ्गे वृद्धिहासकारणम्, ५.फलदानेऽसमर्थसहमवर्णनम्, ६.बलिष्ठाबलिष्ठसहमयोर्मध्ये फलादेशप्रकारः, ७.सापवादं पुण्यसहमस्य शुभाशुभफलवर्णनम्, ८.पापशुभग्रहयुतदृष्टस्य पुण्यसहमस्य फलवर्णनम्, ९.पुण्यसहमप्रशांसा, १०.जन्मलग्नवर्षलग्नाभ्यामरिष्टस्थानस्थपुण्यसहमफलसमीक्षणम्,

(Handwritten signatures and marks)

११.समस्तसहमाधारेण फलादेशकरणे विचारणीयविषयाः, १२.शत्रुमित्र-दृष्टसहमफलम्, १३.पुत्र-पितृ-बन्धन-गौरव-कर्म-सहमानां शुभाशुभफलानि, १४.कर्मभावसहमाधिपानामशुभफलदायिनी स्थितिः, १५.कतिपयसदिग्धसहमानां स्पष्टार्थाः, १६.जन्मपत्र्याभावे प्रश्नकालिकलग्नसहमाधारेण प्रश्नोत्तरणविधिः, १६.दशासाधनाय कृशांशाऽऽनयनप्रकारः, १७.पात्यांशासाधनम्, १८.पात्यांशदशायां ग्रहाणां दिवसादिसाधनम्, १९.पात्यांशदशासाधने ग्रहाणामंशसाम्ये दशानिर्णयप्रकारः, २०.पात्यांशदशायामन्तर्दशाद्यानयनम्, २१.मासदिनप्रवेशाऽऽनयनम्, २२.पञ्चाङ्गपत्रान्मासप्रवेश-घटिकाद्यानयनम्, २३.रामविनोदपञ्चाङ्गस्थग्रहाधारेण वर्षपतिसाधनम्, २४.रामविनोदपञ्चाङ्गाधारेणामीष्टवर्षे संस्कारत्रयरहिताब्दपानयनम्, (ग्रन्थालङ्कारवर्णनम्, नीलकण्ठदैवज्ञस्य पितृपितामहादिवर्णनपुरःसरं तद्गतान्तवर्णनम्), २५. वर्षफलोपयोगिप्रतिपताकीचक्रम् २८. मुद्रादशा 'ग' प्रकरणे

(टीकाकारविश्वनाथकृतमङ्गलाचरणं विश्वनाथवंशपरिचयश्च, नीलकण्ठकृतमतिलामकरद्विण्डिराजस्तवः), १.सत्स्वपि बहुषु जातकग्रन्थेषु ताजिकग्रन्थात् फलकथने हेतुदर्शनम्, २.वर्षप्रवृत्ति-तिथिप्रवृत्तिसमयौ, ३.वर्षफलसाधने वर्षप्रवेशकालिकग्रहस्पष्टीकरण-लग्नादिसाधनरूपाः प्रारम्भिकक्रियाः, ४.प्रश्नलग्नान्मुहानयनविधिः, ५.वर्षेश्वरनिर्णयः, ६.चन्द्रस्य वर्षेश्वरत्वसम्भावनायां मतान्तराणि, ७.वर्षेश्वरस्थितिवशेन फलम्, ८.पञ्चवर्गीबलानुरोधाद् वर्षेश्वरफलम्, ९.वर्षेश्वरस्य सूर्यस्य बलपूर्णतायां मध्यमबलत्वे हीनबलत्वे च फलवर्णनम्, १०.वर्षेश्वरस्य चन्द्रेण सह कम्बूलयोगे रात्रिजन्मतो जातकस्य वर्षफलम्, ११.पूर्ण-मध्य-हीनबलानां चन्द्र-भौम-बुध-गुरु-शुक्र-शनीनां वर्षेश्वराणां फलानि, १२.वर्षेश्वरबलाधारेण वर्षफलसमीक्षणम्, १३.वर्षेश्वरस्येतरग्रहेण मुथशिलेसराफादियोगे वर्षफलम्, १४.सोदाहरणं ग्रहाणां हृदावशेन वर्षफलम्, १५.जन्मनि बलिष्ठग्रहस्य वर्षलग्नेशेन वा वर्षेशेन ईशाराफेत्थशालादियोगे वर्षफलविवेचनं तद्विषयकोदाहरणदर्शनञ्च, १६.वर्षफलादेशे मुथशिलकम्बूलेसराफादियोगानां योगकारकग्रहाणाञ्च बलाबलाधारेण फलादेशविधिः, १७.मुथहानयनप्रकारः, १८.मुथहागतिनिरूपणम्, १९.सामान्यतो मुथहाफलम्, २०.द्वादशभावस्थमुथहाफलानि, २१.क्रूरग्रहैर्युतदृष्ट्या मुथहायाः फलसमीक्षणम्, २२.जन्मलग्नवर्षलग्नाभ्यां शुभस्थाने स्थितायास्तथा शुभग्रहैर्युतदृष्ट्या मुथहायाः फलानि, २३.राहोर्मुखपृष्ठपुच्छलक्षणानि तद्गतमुथहाफलानि च, २४.जन्मकालिकग्रहस्य बलाबलत्वे तद्वर्षफलम्, २५.मुथहेशग्रहस्य स्थित्यादिवशात् फलसमीक्षणम्, २६.शुभग्रहैर्युतदृष्ट्या मुथहायास्तत्स्वामिनश्च फलम्, २७.भौमदृष्ट्याष्टमस्थानगतस्य वर्षेशस्य फलम्, २८.चतुर्थद्वादशस्थानस्थितस्य वर्षलग्नेशस्य मुथहायुतस्याष्टमेशस्य च फलम्, २९.जन्मलग्नेशो दुर्बले लग्नस्याष्टमे च सूर्यदृष्टे फलविवेचनम्, ३०.जन्मलग्न-वर्षलग्न-जन्मलग्नेश-वर्षेशमुथहादीनां स्थानग्रहयुतिदृष्टिबलानामाधारेण विविधारिष्टानां कात्स्न्येन वर्णनम् ३१.वर्षलग्नाद्शुभस्थानस्थितचन्द्रसूर्यादिग्रहदृष्टिफलानि, ३२.क्रूरान्वितेक्षिताज्जन्मलग्नाद् वर्षलग्नाद्वा स्थानचतुष्टयगताया मुथहायाः फलानि, ३३.वर्षलग्नस्वामिबलेन वर्षफलारिष्टभङ्गाः, ३४.शुभग्रहावलोकितशुभस्थानस्थगुरुकृता लग्नचन्द्रमुथहारिष्टभङ्गाः, ३५.मुथहेशलग्नेश-वर्षलग्नेशादिग्रहाणां स्थानदृष्ट्यादि-बलाधारेणारिष्टभङ्गाः

'घ' प्रकरणे

१.वर्षलग्नस्य तनुभावाधारेण फलवर्णनक्रमेऽपि वर्षेशस्य स्थानदृष्ट्युच्चस्वराश्यादीनामाधारेण फलम्, २.धनभावाधारेण फलादेशविधौ धनलब्धि-स्वल्पधनप्राप्ति-बहुधनप्राप्ति-धननाशादियोगाः, ३.जन्मकाले धनभावाधीशस्य गुरोर्वर्षलग्नादिद्वादशभावफलानि, ४.सहजभावाद् भ्रातृसम्बन्धिफलादेशविधिः, चतुर्थभावात् पित्रोः शुभाशुभत्वकथनम्, ५.पञ्चमस्थानात् पुत्रप्राप्ति-पुत्रनाशादियोगाः, ६.पापयुक्ते वक्रिणि शनौ वर्षे षष्ठ्यस्थे च फलम्, ७.मङ्गलादिग्रहे षष्ठ्यस्थे तद्वर्षफलम्, ८.वर्षफलवर्णने शनिभौमकृत्वारिष्टयोगद्वयम्, ९.रोगोत्पत्तिन्नाशकयोगद्वयम्, १०.शूलयोगपिटकादियोगाः, ११.स्त्रीद्वारा रोगप्राप्तियोगः, १२.रोगस्थानानि, १३.सप्तमस्थे बलिनि शुके वर्षे फलम्, १४.जारजातादियोगाः, १५.सप्तमभावाधारेण स्त्रीसौख्य-विवाह-स्त्रीलाभ-स्त्रीकष्ट-स्त्रीक्लेश-स्त्रीस्वल्पसुखादि-योगानां विवेचनम्, १६.वर्षलग्नादष्टमस्थानस्थग्रहवशेन जातकस्य मरणप्रकारः, १७.वर्षस्वामिनि भौमे चतुर्थदशमस्थे फलम्, १८.महामृत्युयोगाः, १९.मृत्युयोगचतुष्टयम्, २०.रोगयोगः, २१.अल्पमृत्युयोगः, २२.धननाशः-महाल्पमृत्यु-जय-वाद-कलह-विदेशगमन-वाहनभयमहामृत्वादियोगानां लक्षणफलम्, २३.वर्षेशस्य भौमस्य नवमस्थानगतफलम्, २४.गमनयोगः, २५.अचिन्तितयात्रायोगः, २६.चिन्तितयात्रा-सद्यात्रा-दूरयात्रा-प्रबलविदेशयात्रायोगाः, २७.सबलवर्षेश्वरस्य दशमस्थानगतफलम्, २८.स्थानविशेषेण वर्षस्वामिनः सूर्यस्य विशेषफलम्, २९.राज्यप्राप्तियोगो नृपाद्बन्धनयोगश्च, ३०.स्थानप्राप्ति-राज्यप्राप्ति-द्रव्यनाश-पापपुण्यवृद्धियोगानां समीक्षणम्, ३१.तृतीयनवमस्थमुथहाफलप्रदर्शनपुरःसरं दशमस्थसूर्यफलनिरूपणम्, ३२.वर्षलग्नस्वामिनो बुधस्य स्थानानुसारेण वर्षफलस्य शुभाशुभत्वम्, ३३.एकादशभावस्थग्रहफलम्, ३४.द्रव्यप्राप्ति-निष्ठातधनप्राप्तियोगानां विवेचनम्, ३५.वर्षलग्नाद् व्ययभावस्थग्रहाधारेण फलम्, ३६.सूर्यशान्योरब्दपयोरशुभस्थानगतयोः फलसमीक्षणम्, ३७.स्थानान्तरगतग्रहफलानि, ३८.निर्बलस्य दशमस्थस्य शनेः फलम्, ३९.दृष्टस्थानगतवर्षेशफलम्, ४०.वर्ष सामान्यतः शुभाशुभफलकथनोपायः, ४१.वर्षे ग्रहाणां फलपाककालनिर्दर्शनम्, ४२.वर्षफलवर्णने ग्रहाणां दशाक्रमसाधनरीतिः, ४३.लग्नेशदशायाः शुभाशुभत्वम्, ४४.सूर्यादिशान्यन्तग्रहाणां दशाफलानि, ४५.लग्नेशदशावर्णने

लग्नस्य चरादिराशिवशाद्रेष्काणादिवशाच्च फलम्, ४६.सामान्यतो लग्नादिद्वादशभावस्थसकलग्रहफलानि, (मासदिनप्रवेशसाधनम्), ४७.मासलग्नेशामुषहेशादिषडधिकारिमध्ये मासस्वामिनिर्णयप्रकारः, ४८.मासलग्न-लग्नेश-नवमांशेशानामाधारेण तन्मासफलम्, ४९.मासप्रवेशकालिकलग्नादिद्वादशभावानां शुभाशुभत्ववर्णनप्रकारः, ५०.लग्नेशवर्षलग्नेशमासेशादीनां भावनवमांशगतदृष्टिवशात्फलम्, ५१.केवललग्ननवमांशवशादेव तत्तद्भावजशुभाशुभफलम्, ५२.वर्षेश-लग्नेश-मासेश-मुषहेशानां विरुद्धस्थानावस्थित्या विहितस्थानावस्थित्या च फलम्, ५३.दिनस्वामिनिर्णयप्रकारो दिनेशफलवर्णनञ्च, ५४.दिनप्रवेशकालिकग्रहाणां शुभाशुभफलानि, ५५.मावस्य नवमांशेशाधारेण फलम्, ५६.मासप्रवेशकालिकषष्ठद्वादशाष्टमभावानां विशेषफलम्, ५७.कर्तरीयोगफलम्, ५८.चन्द्रकृतारिष्टम्, ५९.चन्द्रात् षष्ठसप्तमाष्टमस्थग्रहानुसारेण फलम्, ६०.दिनप्रवेशकालिकचन्द्रावस्थानयनं तत्फलविवेचनञ्च 'ड' प्रकरणे

१.ग्रहराशिज्ञानप्रयोजनम् २.घनसुखस्थानलक्षणे ३.आयुर्मारकस्थाननिर्णयः ४.मारकग्रहनिर्णयः
 ५.खरद्रेष्काणवैनाशिकाधिपतिनिर्णयः ६.लक्षणज्ञानादपि पूर्वमेवायुर्दायपरीक्षणस्यावश्यकता ७.लक्ष्मी-विष्णुस्थाने
 ८.राजयोगाः ९.बहुद्रव्यनायकयोगाः १०.अयुतघनयोगः ११.घनयशोऽन्वितयोगाः १२.दारिद्र्ययोगाः १३.कष्टदायकयोगाः
 १४.निर्धनयोगाः १५.राजवंशोदभवस्यापि निर्धनयोगाः १६.निःस्व-महाघनयोगसमीक्षा १७. ग्रहदृष्टियोगतः
 सौख्यप्रददशाफलम् १८.सूर्यादीनां महादशावर्षाणि १९.अन्तर्दशासाधनविधिः २०.दशासाधनप्रयोजनम्
 २१.भावेशदशाफलानि २२.पञ्चविधदशाः २३.लग्नेशस्य नवमांशद्वादशांशस्थितिवशाद्दशाफलसमीक्षा २४.कष्टप्रददशा
 २५.ज्वरप्राप्तिदशा २६.जलदोषकारकदशा २७.अजीर्णकारकदशा २८.वातदोषकारकदशा २९.ब्राह्मणपीडाकारकदशा
 ३०.स्त्रीसङ्गमजन्मरोगकारकदशा ३१.सन्निपातरोगकारकदशा ३२.शस्त्रघातादिभयकारकदशा ३३.शवासरोगकारकदशा
 ३४.विस्फुरकारकदशा ३५.भ्रात्रादीनां रोगपीडाकारकदशा ३६.मृत्युकारकदशा ३७.जम्बुव्याघ्रादिभीतित्तो
 निघनयोगाः ३८.लग्नेशाष्टमेशयोः स्थाननवमांशाधारेण फलादेशप्रकारः ३९.सप्रयोजनं ग्रहराशीनां जातिभेदरूपणम्
 ४०.ग्रहानां नित्यकारकत्वनिर्दानम् ४१.नित्यकारकत्वे सहायकग्रहाः ४२.स्थानविशेषे पितृकारकग्रहाः ४३.पाकेशानां
 नवमांशफलानि ४४.विंशोत्तरीयदशाज्ञानोपायाः ४५.अन्तर्दशाज्ञानोपायः ४६.मेषादिराशीनां मारकनिर्णयः ४७.
 भावसम्बद्धविषयाः ४८.सजलनिर्जलराशयः ४९.ग्रहाणां सजलादिविभागाः

५ शिक्षणविधयः शैक्षिकसामग्री च

फलितज्यौतिषशिक्षणविधौ विषयक्षेत्रगतशिल्पविकासायाध्ययनसहजीकरणप्रक्रियापरिहार्या मन्यन्ते । अस्मिन् क्रमे छत्रकेन्द्रिक्रियाकलापेषु महत्त्वं प्रदातव्यं भवति । प्रक्रियेयं पाठ्यक्रमस्योद्देश्ये विषयवस्तुषु छात्राणां पृष्ठभूमौ चाधृता भवति । अध्ययनस्य सहजीकरणं सामूहिके वैयक्तिके चाभ्यास आश्रितो भवति । पाठ्यक्रमस्योद्देश्यानां परिपूर्तयेऽधोलिखिता अध्ययनसहजीकरणप्रक्रिया उपयुक्ता भविष्यन्ति ।

१. शिक्षकेण वार्षिकीमर्धवार्षिकी मासिकीमर्धमासिकी साप्ताहिकी दैनिकीञ्च शिक्षणयोजनामेवमेव पाठ्यांश-शिक्षणयोजनां दैनिकीं पाठयोजनां च निर्माय तदनुसारं शिक्षणकार्यं करणीयम् ।
२. शिक्षणे विशेषरूपेण छत्रकेन्द्रिशिक्षणपद्धतिरवलम्बनीया ।
३. छात्राणां विषयवस्तुगतामभिरुचिमुत्प्रेरणञ्च जागरयितुमुपयुक्तवातावरणं निर्माय विषयशिक्षणं कार्यम् ।
४. शिक्षार्थिनां स्तरं वयोऽभिरुचिं च ज्ञात्वाऽध्यापनीयम् ।
५. ताजिकपद्धतिसम्बद्धगणितस्य पाराशरहोराशास्त्रसम्बद्धविषयस्य चाध्यापनात्पूर्वं प्रचलितपञ्चाङ्गानां साहाय्येन ग्रहाणां वक्रमार्गादिज्ञाने, ग्रहावस्थितराशिज्ञाने, ग्रहोदयास्तज्ञाने च विषयाभिमुखीकृताञ्छत्रान् व्याख्यानेन, विश्लेषणेन गणितोदाहरणप्रदर्शनेन च सम्बद्धविषयाः शिक्षणीयाः ।
६. ताजिकपद्धतिसम्बद्धगणितस्याध्यापनात्प्राग्भरण-राश्यंश-कला-विकलादीनां षट्कर्मविधिः छात्रेभ्यः प्रशिक्षणीयः ।
७. ताजिकशास्त्रसम्बद्धविषयस्याध्यापनात् पूर्वमध्यापनीया राशि-राशिस्वामि-लग्न-होरा-द्रेष्काण-नवमांश-द्वादशांश-त्रिंशांश-मूलत्रिकोण-ग्रहमैत्री-ग्रहदृष्टि-नीचोच्चादिजातकसम्बद्धविषया अध्यापनीयाः ।
८. प्रथममध्यापकेन प्रचलितपञ्चाङ्गस्थसरणीसाहाय्येन यस्य कस्यापि शिक्षार्थिनो जन्मस्थानस्याक्षांशान्, देशान्तरम्, प्रामाणिकसमयान्तरम्, क्रान्तिमानञ्चरपलानि च समवगत्य स्थानीयसूर्योदयमानं साध्यम् । तस्माच्च स्वेष्टकालं परिज्ञाय तदाधारेण जन्मस्थानीयान् स्पष्टग्रहान् जन्मस्थानीयपञ्चाङ्गसहितससन्धिकद्वादशभावादिकञ्च समानीय प्रथममेकादशजन्मपत्रिका वर्षपत्रिका च छात्राणां पुरतो निर्मेया । तत्रस्थग्रहाणां षड्बलं भावबलञ्च संसाध्य तदाधारेण शास्त्रनिर्दिष्टफलं कथनीयम् । ततश्चैतादृशमन्यद् भिन्नं भिन्नं जन्मस्थानं परिकल्प्य भिन्न-भिन्नजन्मपत्रिकानिर्माणे, वर्षपत्रिकानिर्माणे तदनुसारेण फलकथने च शिक्षार्थिनः प्रेरयितव्याः ।

९. ताजिकोक्तयोग-सहमसाधनगणिते प्रयोज्यमानसूत्ररूपपद्यस्याध्यापनात्पूर्वं श्लोकगतविषयस्तस्य महत्त्वं प्रयोज्यमानस्थलं च प्रथमं निर्देष्टव्यम् । ततः पद्यगतविषय उपस्थापनीयस्तादनु रूपं गणितीयसूत्रं दर्शयितव्यम् । सूत्रदर्शनपश्चाच्च गणितप्रक्रियासंदर्शनपूर्वकं शुद्धोत्तरं समानीय छात्रेभ्यो विषयवस्तुज्ञानं कारयितव्यम् ।
१०. ताजिकसम्बद्धो यो विषयः पाठनीयो भवति, प्रथमं तस्य विश्लेषणं कार्यम् । वर्षकुण्डल्यां दृग्गोचरीभूतयोगादिविषयज्ञापनायादर्शरूपेण कासाञ्चनाकर्षकवर्षकुण्डलीनां प्रदर्शनं कर्तव्यम् । ऐतिहासिकमहापुरुषाणां वर्षप्रवेशकुण्डलीप्रदर्शनेन साकं तेषां जीवने घटितघटनानां पठितशास्त्राधारेण विश्लेषणं विधाय ताजिकशास्त्रोक्तयोगादिफलं परीक्षणीयम् ।
११. ताजिकपद्धतिनिर्दिष्टविधिना ग्रहदृष्ट्यादिबलं विगणय्यान्यजातकपद्धतिनिर्दिष्टगणितप्रक्रिया-फलसम्बद्धविषयैः सह तुलनात्मकं समीक्षणं कारयितव्यम् ।
१२. शिक्षणक्रमे ग्रहाणां छायाचित्राणि, मानचित्रम् ९:बडा॥०, गोलीयमानचित्रम् ९:नयदमा॥०, नक्षत्रपटमाकाशीयस्थितिबोधकं पटचित्रं वेधशालायाश्चित्रं दूरवीक्षणयन्त्रादिकञ्च प्रयोज्याकाशीयपिण्डानामध्ययने रोचकतोत्पादनीया ।
१३. स्वच्छकाशसमये ग्रहाणां नक्षत्राणां चावलोकनं कारयित्वैतेषामध्ययने छात्राः प्रेरयितव्याः ।
१४. नेपाल-संस्कृत-विश्वविद्यालयस्य वाल्मीकिविद्यापीठस्थवेधशालायां काष्ठमण्डपोपत्यकाया नगरकोटस्थितवेधशालायामथवाऽन्यत्रस्थवेधशालायां शिक्षार्थिनो नीत्वा तत्र ग्रहनक्षत्रवेधकरणविधिश्च दर्शयितव्यः ।
१५. कक्षाशिक्षणस्यासम्भूतौ सम्प्रति प्रचलितदूरशिक्षणविधिसम्बद्धानां श्यक, त्मकक, यमभि, न्ययनभि :भभत, च्चमष्य, त्मभिख्खष्यल-प्रभृतीनां विविधानां प्रविधीनां माध्यमेन सुसाङ्ख्य-गणकयन्त्रादीनां साहाय्येन च शिक्षणकार्यं कर्तव्यम् ।
१६. एवमेव किमपि क्रियात्मकमध्ययनं परिकल्प्य शिक्षार्थिभिः प्राप्ताङ्काः सम्बद्धस्थाने परीक्षानियमानुसारेण यथासमय एव प्रेषणीयाः ।

६ मूल्याङ्कनविधिः

मूल्याङ्कने निर्माणात्मकं निर्णयात्मकञ्चेति प्रक्रियाद्वयमवलम्ब्यते ।

(क) निर्माणात्मकमूल्याङ्कनम्

कक्षाकार्य-गृहकार्य-कक्षासहभागिता-प्रकरणपरीक्षा-पाक्षिकपरीक्षा-मासिकपरीक्षामाध्यमेन शिक्षार्थिनां योग्यताभिवृद्धये प्रयासो विधीयते । एवमेव शिक्षणक्रमे शिक्षणदुर्बलशिक्षार्थिनां स्तरोन्नतये शिक्षणकार्यस्य सहजीकरणाय चोपयुक्तवातावरणनिर्माणं क्रियते । तत्क्रमे स्तरानुगतयोग्यताभिवृद्धये सामूहिकविमर्शन-मौखिकपरीक्षा-लिखितपरीक्षा-विशेषयोग्यताप्रदर्शन-प्रश्नोत्तरण-कक्षाकार्यपरीक्षणप्रभृतिकार्यैर्निर्माणात्मकं मूल्याङ्कनं विधीयते । माध्यमेनानेन शिक्षार्थिनां योग्यतावृद्धिर्भवेत् । निर्माणात्मकमूल्याङ्कनमेवान्तरिकं मूल्याङ्कनमस्य कृते प्रतिशतं पूर्णविशत्यङ्का निर्धारिताः । आन्तरमूल्याङ्कनं विद्यापीठस्य विभागेन सम्बद्धशिक्षकस्य सम्मतौ विधेयम् । शिक्षणक्रम औपचारिकरूपेणानौपचारिकरूपेण च शिक्षणोपलब्धिः परिमापणीया । शिक्षणसहजीकरणस्य क्रमे शिक्षार्थिभिरधिगतानां प्रदर्शितानाञ्च यथायथाज्ञानशिल्पप्रयोगदक्षतादीनामाधारेणैवान्तरमूल्याङ्कनं कर्तव्यम् । तस्य कृतेऽधोनिर्दिष्टतालिकानुसारेणाङ्कसंयोजनं कर्तुं शक्यते ।

क्र.सं.	क्षेत्रम्	अङ्कभारः
१.	उपस्थितिः	३
२.	शिक्षणसहभागिता	३
३.	कक्षाकार्यं परियोजनाकार्यं वा	१५
४.	विषयवस्तुगतं मूल्याङ्कनम्	१०
योगः		३१

दृष्टव्यम्- आन्तरमूल्याङ्कनस्याधाराणां विस्तृतं विवरणं विभागनिर्मितान्तरमूल्याङ्कनकार्यविध्यनुसारेणावगन्तव्यम् ।

(ख) निर्णयात्मकमूल्याङ्कनम्

पाठ्यक्रमस्योद्देशयानुरूपं ज्ञानं शिक्षार्थिभिः प्राप्तं नवेति स्पष्टीकरणार्थमावधिकरूपेण मूल्याङ्कनं कृत्वा छात्राणां योग्यतानिर्धारणं क्रियते । कक्षोन्नतये शैक्षिकसत्रस्यान्ते निर्णयात्मकमूल्याङ्कनमन्तिमपरीक्षाया माध्यमेन विधीयते । निर्णयात्मकमूल्याङ्कनमेव बाह्यमूल्याङ्कनम् । प्रश्नपत्रे बाह्यपरीक्षायाः पूर्णाङ्काः शतमेव भवन्ति परन्तु नियमितच्छात्राणां कृते परीक्षाफलप्रकाशनात्पूर्वं सम्बद्धविद्यापीठेन प्रेषितानामान्तरिकमूल्याङ्कनस्याङ्कानां ने.सं.वि.परीक्षानियन्त्रणकार्यालयेनानुपातपद्धत्या संयोजनं विधास्यते । बाह्यपरीक्षायां मूल्याङ्कनायाङ्कवितरणेन सहैवाधोनिर्दिष्टाः प्रश्नप्रकारा निर्धारिताः सन्ति । बाह्यपरीक्षा लेखात्मिकैव भवति ।

(क) वार्षिक-परीक्षा-प्रश्नपत्रनिर्माणसरणी

(Handwritten signatures and marks)

पाठ्यांशनाम सूर्यसिद्धान्तगणितोदाहरणं गोलपरिभाषा च
 स्तरः शास्त्री
 खण्डः तृतीयः
 पत्रम् षष्ठम्

पाठ्यांशसंकेतः ५०२
 पूर्णाङ्कः ~~५०~~ १००
 पाठ्यघण्टाः १६०
 विषयः फलितज्यौतिषम्

१. पाठ्यांशपरिचयः

फलितज्योतिषस्य मुख्यतममुद्देश्यं फलादेशविधानमस्ति । फलादेशस्य प्रामाणिकतायै स्पष्टग्रहाणामावश्यकता भवति । अतो यथार्थरूपेण फलादेशकथनाय फलवेदिनां कृते ज्योतिषस्य गोलगणितसंयुतसिद्धान्तग्रन्थस्याध्ययनमपि परमावश्यकं भवत्येव । अत्र हि ज्योतिषपरम्परायां प्रसिद्धानां पञ्चानां ब्राह्मवशिष्टरोमकपौलिशसूर्यसिद्धान्तानां मध्ये साम्प्रतं स्पष्टतरःसावित्रः इति वचनप्रामाण्यात् सूर्यसिद्धान्तस्यैव सुतरां प्रचारात् प्रसारान्नेपालदेशेऽपि अस्यैव सिद्धान्तस्याधारेण राष्ट्रियपञ्चाङ्गपत्रस्य निर्माणाच्च फलितज्योतिषविषयं समवलम्ब्य शास्त्रतृतीयकक्षायां पिपठिषूणां छात्राणां कृते ज्योतिषस्य सिद्धान्तस्कन्धस्याध्ययनकमे श्रीसूर्यमयासुरसंवादरूपस्य सूर्यसिद्धान्तस्योपपत्तिवर्जितं सगोलं मध्यमाधिकारात्पाताधिकारपर्यन्तं विश्वनाथकृतगणितोदाहरणं फलितज्योतिषज्ञानस्य परिपुष्ट्यै साङ्गतायै च स्यादिति षष्ठपत्रस्य पाठ्यांशे सन्निविष्टमस्ति ।

२. पाठ्यांशस्य सामान्योद्देश्यानि

अस्य पाठ्यांशस्याध्ययनेन छात्रा अधोलिखितविषयेषु समर्था भविष्यन्ति ।

- सूर्यसिद्धान्तानुसारेण ग्रहाणां स्पष्टीकरणे ।
 - सौरोक्तविधिना दिग्देशकालसाधने ।
 - सौरोक्तपद्धत्या ग्रहणसाधने ।
 - सौरोक्तपद्धत्या परिलेख-भग्रहयुति-ग्रहोदयास्त-शृङ्गोन्नति-पातसाधने ।
 - गोलीयविषयाणां परिभाषाप्रकथने ।
३. पाठ्यांशस्य प्रकरणगतविशिष्टोद्देश्यानि पाठ्यविषयसंयोजनञ्च ।

प्रकरणानि	प्रकरणगतानि विशिष्टोद्देश्यानि	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	पाठ्यघण्टाः
क.	१. सौरोक्तदिशा कल्पतः सृष्टितो वाऽभीष्टसमयपर्यन्तं गतानां सौरवर्ष-ग्रहभ्रमण-भ्रम-ग्रहसावन-चान्द्रमासाधिमास-क्षयदिन-महायुग-सत्यत्रेताद्वापरकलियुगानां प्रमाणसाधने २. अहर्गणसाधने तदाधारेण मध्यमग्रहानयने स्पष्टभूपरिधिसाधने देशान्तरसाधने ज्याचापानयने मन्दीघफलानयने ग्रहस्पष्टीकरणे पञ्चाङ्गानयने च ।	सूर्यसिद्धान्तस्य मयकृततपोवर्णनादारभ्य पञ्चाङ्गसाधनपर्यन्तं निर्दिष्टविषयाः ।	२४ ३०	४८

(Handwritten signatures and marks)

पाठ्यांशनाम सूर्यसिद्धान्तगणितोदाहरणं गोलपरिभाषा च
 स्तरः शास्त्री
 खण्डः तृतीयः
 पत्रम् षष्ठम्

पाठ्यांशसंकेतः ५०२
 पूर्णाङ्कः ~~५०~~ १००
 पाठ्यघण्टाः १६०
 विषयः फलितज्योतिषम्

१. पाठ्यांशपरिचयः

फलितज्योतिषस्य मुख्यतममुद्देश्यं फलादेशविधानमस्ति । फलादेशस्य प्रामाणिकतायै स्पष्टग्रहाणामावश्यकता भवति । ते च स्पष्टग्रहा गोलाश्रयिणो भवन्ति । तद्गोलज्ञानं गणितं विना न सम्भवति । अतो यथार्थरूपेण फलादेशकथनाय फलवेदिनां कृते ज्योतिषस्य गोलगणितसंयुतसिद्धान्तग्रन्थस्याध्ययनमपि परमावश्यकं भवत्येव । तत्र हि ज्योतिषपरम्परायां प्रसिद्धानां पञ्चानां ब्राह्मवशिष्टरोमकपौलिशसूर्यसिद्धान्तानां मध्ये साम्प्रतं स्पष्टतरःसावित्रः इति वचनप्रामाण्यात् सूर्यसिद्धान्तस्यैव सुतरां प्रचारात् प्रसारान्नेपालदेशेऽपि अस्यैव सिद्धान्तस्याधारेण राष्ट्रियपञ्चाङ्गपत्रस्य निर्माणाच्च फलितज्योतिषविषयं समवलम्ब्य शास्त्रतृतीयकक्षायां पिपिठिपूर्णां छात्राणां कृते ज्योतिषस्य सिद्धान्तस्कन्धस्याध्ययनक्रमे श्रीसूर्यमयासुरसंवादरूपस्य सूर्यसिद्धान्तस्योपपत्तिवर्जितं सगोलं मध्यमाधिकारात्पाताधिकारपर्यन्तं विश्वनाथकृतगणितोदाहरणं फलितज्योतिषज्ञानस्य परिपुष्ट्यै साङ्गतायै च स्यादिति षष्ठपत्रस्य पाठ्यांशे सन्निविष्टमस्ति ।

२. पाठ्यांशस्य सामान्योद्देश्यानि

अस्य पाठ्यांशस्याध्ययनेन छात्रा अधोलिखितविषयेषु समर्था भविष्यन्ति ।

क) सूर्यसिद्धान्तानुसारेण ग्रहाणां स्पष्टीकरणे ।

ख) सौरोक्तविधिना दिग्देशकालसाधने ।

ग) सौरोक्तपद्धत्या ग्रहणसाधने ।

घ) सौरोक्तपद्धत्या परिलेख-भग्रहयुति-ग्रहोदयास्त-शृङ्गोन्नति-पातसाधने ।

ङ) गोलीयविषयाणां परिभाषाप्रकथने ।

३. पाठ्यांशस्य प्रकरणगतविशिष्टोद्देश्यानि पाठ्यविषयसंयोजनञ्च ।

प्रकरणानि	प्रकरणगतानि विशिष्टोद्देश्यानि	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	पाठ्यघण्टाः
क.	१. सौरोक्तदिशा कल्पतः सृष्टितो वाऽऽभीष्टसमयपर्यन्तं गतानां सौरवर्ष-ग्रहमगण-भ्रम-ग्रहसावन-चान्द्रमः साधिमास-क्षयदिन-महायुग-सत्यत्रेताद्वापरकलियुगानां प्रमाणसाधने २. ग्रहगणसाधने तदाधारेण मध्यमग्रहानयने स्पष्टभूपरिधिसाधने देशान्तरसाधने ज्याचापानयने मन्दशीघ्रफलानयने ग्रहस्पष्टीकरणे पञ्चाङ्गानयने च ।	सूर्यसिद्धान्तस्थमयकृततपोवर्णनादारभ्य पञ्चाङ्गसाधनपर्यन्तं निर्दिष्टविषयाः ।	३०	४८

(Handwritten signatures and marks)

ख	१. दिग्देशकालविषयकप्रश्नानामुत्तरप्रदाने २. पलभाक्षांश-लम्बांश-नतोनतांश- निरक्षदेशीयराशयुदय-चर-स्वदेशीयराशयुदय- लग्न-इष्टकालनिर्धारणे । ३. चन्द्रसूर्यग्रहणयोःपरिचयप्रदाने तत्र ग्राह्य- ग्राहकबिम्ब-शर-ग्रास-स्थितिकाल- स्पर्शमोक्षकाल-नतिलम्बनादीनाञ्च मानानयने ।	सूर्यसिद्धान्तसूर्यादिकसाधनादारभ्य सूर्यग्रहणे स्थितिर्विमदाधादीनां वैशिष्ट्यकथनपर्यन्तं निर्दिष्टविषयाः ।	२४ ३०	४८
ग	१. चन्द्रसूर्ययोर्ग्रहणपरिलेखविषयवर्णने २. ग्रहयुति-भग्रहयुतिविषयविवेचने ३. ग्रहयुद्धसमागमास्तलक्षणव्याख्याने ४. नक्षत्राणां ग्रहाणाञ्च काक्षांशसाधने तेषामुदयास्तयोगतैष्यदिनाद्यानयने । ५. चन्द्रशुक्रोन्नतिविषयविवेचने शुक्ल- कृष्णाङ्गुलसाधने च । ६. वैधृतिव्यतीपातलक्षणवर्णने पातस्य शुभाशुभत्वविचारणे गतगम्यकालसाधने च ।	छेदकप्रयोजनादारभ्य पाताधिकारोपसंहारकथनपर्यन्तं निर्दिष्टविषयाः ।	१९ २०	३९
घ	१. खगोलीयवृत्तानां परिचयप्रदाने । २. खगोलीयविशिष्टस्थानपरिभाषाप्रकथने ३. खगोलीयविशिष्टविषयाणां परिभाषाप्रकथने । ४. खगोलीयविशिष्टसूत्राणां परिचयप्रदाने । ५. भूगोलस्वरूपविवेचने भूपरिधि-देशान्तर- दक्षिणोत्तरगोल-याम्यसौम्यायन- दृक्कर्मविषयाणां विशिष्टपरिचयप्रदाने च ।	गोलक्षेत्रविशेषस्य परिचयादारभ्यदृक्कर्मप्रयोजनपर्यन्तं निर्दिष्टविषयाः ।	१९ २०	३९

४. पाठ्यांशस्य प्रकरणगतविशिष्टोद्देश्यानि पाठ्यविषयसंयोजनञ्च ।

(क)प्रकरणे

१. मङ्गलाचरणवर्णनम्

२. मयकृततपोवर्णनं सूर्याद् वरप्राप्तिश्च

३. कालपरिभाषाकथनम्

४. चान्द्रसौरदेवासुरमानकथनम्

५. युगमनुकल्पब्रह्ममानवर्णनम्

६. ब्रह्मायुस्तद्गतकालसाधनम्

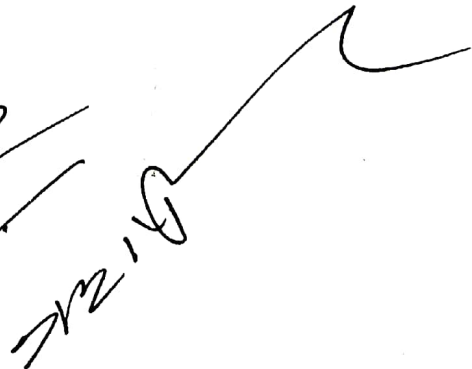
७. कल्पादितःसूर्यसिद्धान्तग्रन्थारम्भकालावधिगतकालसाधनम्

८. कल्पादितःसृष्टिकालावधिगतकालप्रमाणम्

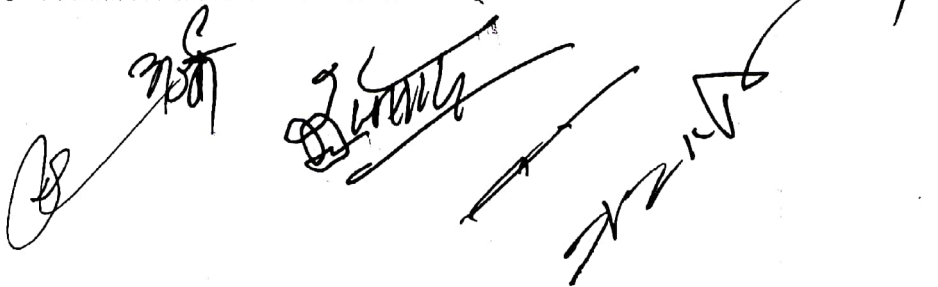
९. ग्रहाणां पूर्वगतित्वे कारणप्रदर्शनम्

१०. ग्रहगतौ न्यूनाधिकत्वनिदर्शनम्
११. भगणपरिभाषा महायुगे तत्प्रमाणकथनञ्च
१२. महायुगे भ्रमसावनदिनचान्द्रमासाधिमासक्षयदिनानां प्रमाणसाधनम्
१३. सावनदिनपरिभाषाकथनम्
१४. कल्पीयग्रहभगणाधिमासादीनां साधनम्
१५. कल्पे निरग्रभगणादिकथनम्
१६. सृष्ट्यादितो ग्रन्थारम्भकालावधिगतसौरवर्षानयनम्
१७. अहर्गणसाधनम्
१८. मासेशवर्षेशसाधनम्
१९. अहर्गणोत्पन्नभगणादिमध्यमग्रहसाधनम्
२०. विजयादिसंवत्सरसाधनम् (गौरववर्षवर्णनम्)
२१. ग्रहानयने लाघवविधिकथनम्
२२. सत्ययुगान्ते ग्रहध्रुवकथनम्
२३. मध्यमभूव्यास-मध्यमभूपरिधिसाधनम्
२१. स्पष्टभूपरिधिसाधनम्
२२. देशान्तरकलासाधनं तत्संस्कारविधिश्च
२३. भूमध्यरेखास्थदेशाः
२४. रेखादेशस्वदेशयोः पूर्वापरान्तरकथनम्
२५. वारप्रवृत्तिसाधनम्
२६. तात्कालिकग्रहसाधनम्
२७. चन्द्रादीनां परमविक्षेपकलासाधनम्
२८. मध्यमस्पष्टग्रहयोर्भिन्नत्वे कारणदर्शनम्
२९. ग्रहाणां गत्यन्तरे हेत्वन्तरम्
३०. उच्चदैवतैः प्राक्पश्चादपकर्षणे विशेषस्थितिदर्शनम्

३१. मध्यस्पष्टग्रहान् तररूपफलस्य धनर्णत्वकारणम्
३२. पातकर्तृकर्दाक्षिणोत्तरापकर्षणं तत्र बुधशुक्रयोर्वैशिष्ट्यदर्शनम्
३३. शीघ्रमन्दोच्चपातादिभिर्ग्रहापकर्षणेऽसमत्वदर्शनम्
३४. ग्रहाणामष्टविधगतिकथनम्
३५. ग्रहस्पष्टीकरणे प्रशंसनम्
३६. ज्यापिण्डानयनम्
३७. ज्यापिण्डानां पृथक् पृथक् मानानि
३८. उत्क्रमज्यापिण्डसाधनम्
३९. उत्क्रमज्यामानानि
४०. इष्टकान्तिसाधनम्
४१. फलोपयोगि केन्द्रकथनं भुजकोटिज्यानयनञ्च
४२. भुजकोटिकलानां ज्याचापसाधनम्
४३. मन्दफलोपयोगिनो मन्दपरिधिभागाः
४४. शीघ्रफलोपयोगिशीघ्रपरिधिभागाः
४५. अभीष्टस्थाने परिधिस्पष्टीकरणम्
४६. मन्दफलसाधनम्
४७. शीघ्रकर्णसाधनम्
४८. शीघ्रफलसाधनम्
४९. शीघ्रमन्दफलयोः संस्कारविधिः
५०. मान्दशैघ्रफलयोर्धनर्णत्वकथनम्
५१. भुजान्तरसंस्कारः
५२. ग्रहाणां मन्दशीघ्रस्पष्टगतिसाधनम्
५३. ग्रहाणां वक्रगतित्वे कारणम्
५४. ग्रहाणां वक्राग्ने वक्रत्यागे च केन्द्रांशाः

५५. ग्रहाणां मार्गारम्भकेन्द्रांशाः

५६. शरसाधनम्

५७. ग्रहाणां स्फुटसावनदिनसाधनम्

५८. द्युज्याचरज्ययोःसाधनम्

५९. चरसंस्कारपूर्वकं दिनरात्रिमानसाधनम्

६०. तिथिन धात्रयोगकरणसाधनम्

(ख)प्रकरणे

१. दिक्साधनम्

२. अभीष्टच्छायाग्रबिन्दुबोधप्रकारः

३. पूर्वापररेखास्थितिवैशिष्ट्यम्

४. कर्णवृत्तीयाग्रायाःस्थानकथनम्

५. छायातःकर्णानयनम्

६. कर्णतश्छायानयनम्

७. अयनांशसाधनं तत्संस्कारविधिश्च

८. पलभासाधनम्

९. लम्बांशाक्षांशसाधनम्

१०. मध्याह्नच्छायातो लम्बांशाक्षांशपलभानां साधनम्

११. मध्याह्नच्छायाधारेण रविसाधनम्

१२. स्पष्टरवितो मध्यमरविसाधनम्

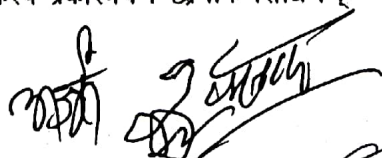
१३. अक्षांशकान्त्यंशयोराधारेण मध्यनतांश-छाया-छायाकर्णसाधनम्

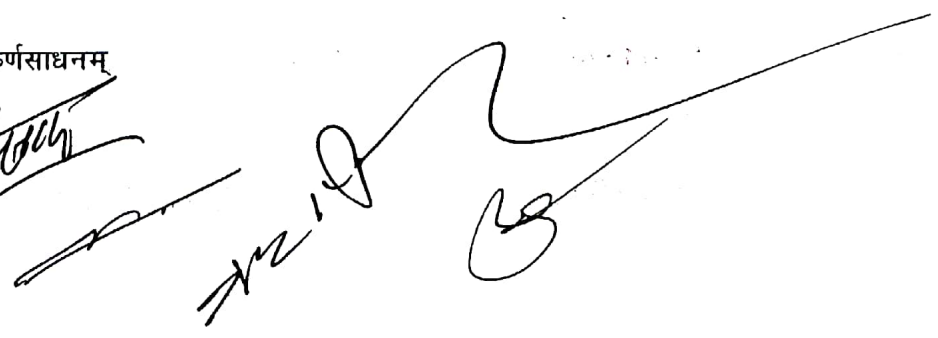
१४. भुजसाधनोपयुक्ताया अग्रायाःसाधनम्

१५. कर्णवृत्तीयाग्रासाधनम्

१६. दिनार्धकालिकभुजसाधनम्

१७. सममण्डलगतस्यार्कस्य प्रकारत्रयेण छायाकर्णसाधनम्

१८. इष्टकालिकच्छायाकर्णतो भुजसाधनार्थं कर्णवृत्ताग्रासाधनम्
 १९. कोणशङ्कुसाधनम्
 २०. कोणशङ्कुवशेन दृग्ज्याया दृग्ज्यातश्छायाकर्णयोरानयनम्
 २१. कालनियमेन नतकालतश्छायाऽऽनयनम्
 २२. छायातो नतकालसाधनम्
 २३. कर्णवृत्तीयाग्रातःसूर्यसाधनम्
 २४. छायाभ्रमगमार्गनिरूपणम्
 २५. निरक्षदेशीयराशयुदयासुसाधनं तन्मानवर्णनञ्च
 २६. निरक्षोदयासुभिः स्वदेशीयराशयुदयासुसाधनम्
 २७. इष्टकालिकलग्नसाधनम्
 २८. दशमलग्नसाधनम्
 २९. लग्नसूर्याधारेण इष्टकालसाधनम्
 ३०. सूर्याचन्द्रमसोर्योजनात्मकबिम्बव्यासकथनम्
 ३१. चन्द्रकक्षायां रविबिम्बव्यासमानसाधनम्
 ३२. भूभाबिम्बमानसाधनम्
 ३३. ग्रहणसम्भवकथनम्
 ३४. रविचन्द्रग्रहणकालनिर्देशस्तत्काले रविचन्द्रसाधनञ्च
 ३५. ग्रहणे ग्राह्यग्राहकनिर्णयः
 ३६. ग्रहणे ग्रासमानसाधनम्
 ३७. ग्रहणे स्थित्यर्धविमर्दाधयोरानयनं तत्स्पष्टीकरणञ्च
 ३८. स्थिति विमर्दाधवशात्स्पर्शसम्मीलनोन्मीलनमोक्षकालसाधनम्
 ३९. ग्रहणे इष्टकालिकग्रासानयनम्
 ४०. मौक्षिकेष्टकाले ग्रासाऽऽनयने विशेषज्ञेयविषयकथनम्
 ४१. ग्रासाधारेण इष्टकालसाधनम्

मार्ग

इष्टकाल

मार्ग

१५. ग्रहणविषयकाध्यापनयोग्यशिष्यलक्षणम्
 १६. ग्रहाणां युद्धसमागमास्तमयभेदवर्णनम्
 १७. ग्रहयोर्युतिरभूद् वाभविष्यतीतिकथनम्
 १८. ग्रहयुतौ ग्रहयोस्तुल्यत्वसाधनं गतैष्यदिनाद्यानयनञ्च
 १९. दृक्कर्मसाधनार्थं तदुपकरणानां वर्णनम्
 २०. आक्षाऽऽयनदृक्कर्मसाधनं तत्संस्कारश्च
 २१. दृक्कर्मप्रयोजनम्
 २२. ग्रहयुतिसाधनवैशिष्ट्यदर्शनम्
 २३. चन्द्रकक्षायां ताराग्रहाणां बिम्बप्रमाणं तत्स्पष्टीकरणञ्च
 २४. भूमौ ग्रहयुतिदर्शनप्रकारः
 २५. भूपृष्ठस्थो द्रष्टोतिष्ठन्नेव कथं ग्रहं पश्येदिति कथनम्
 २६. पञ्चताराग्रहाणामन्योन्यं युतौ युद्धसमागमादिलक्षणम्
 २७. युद्धे पराजितस्य जयिनश्च ग्रहस्य लक्षणम्
 २८. ग्रहयुतौ समागमकूटविग्रहलक्षणवर्णनम्
 २९. ग्रहयुद्धे शुक्रस्य वैशिष्ट्यम्
 ३०. ग्रहयुतिसाधनप्रयोजनम्
 ३१. नक्षत्राणां ध्रुवानयनम्
 ३२. अश्विन्यादिनक्षत्राणां पृथक् पृथग्भोगमानवर्णनम्
 ३३. अभिजिच्छ्रवणधनिष्ठानां ध्रुवकमानानि
 ३४. नक्षत्राणां सौम्ययाम्यशरानयनम्
 ३५. अगस्त्य-लुब्धक-हुतभुग्-ब्रह्महृदयताराणां ध्रुवविक्षेपभागाः
 ३६. रोहिणीशकटभेदवर्णनम्
 ३७. ग्रहनक्षत्रयोर्युतिसाधनम्
 ३८. बहुतारकनक्षत्राणां योगताराकथनम्

मार्ग
 2/2/2018
 2/2/2018

- ३९ पाजापत्यापां वत्सापाभिधताराणां स्थानानि
 ४० ग्रहनक्षत्राणामुदयास्तवैशिष्ट्यम्
 ४१ उदयास्तयोर्दिग्व्यवस्था
 ४२ कालांशसाधनं तत्प्रमाणानि च
 ४३ कालांशसाधनौचित्यम्
 ४४ अभीष्टदिने ग्रहोदयास्तयोगर्तैष्यदिनादिसाधनम्
 ४५ नक्षत्राणां कालांशमानानि
 ४६ प्रकारान्तरेण ग्रहनक्षत्राणामुदयास्तसाधनम्
 ४७ नक्षत्राणामुदयास्तदिग्व्यवस्था
 ४८ सर्वदोदिननक्षत्राणि
 ४९ चन्द्रस्य सूर्यसान्निध्यवशाद् दृश्यादृश्यत्वसाधनम्
 ५० अभीष्टदिने सूर्यास्तानन्तरं चन्द्रास्तकालसाधनम्
 ५१ कृष्णपक्षे सूर्यास्तानन्तरं चन्द्रोदयकालसाधनम्
 ५२ चन्द्रशृङ्गोन्नत्यै भुजकोटिकर्णानयनम्
 ५३ चन्द्रबिम्बे शुक्लाङ्गुलसाधनम्
 ५४ शृङ्गोन्नतिप्रदर्शनाय तत्परिलेखवर्णनम्
 ५५ कृष्णपक्षे चन्द्रस्य कृष्णाङ्गुलसाधनम्
 ५६ वैधृतिव्यतीपातलक्षणे पातस्याशुभत्ववर्णनम्
 ५७ वैधृतिव्यतीपातयोर्नामकरणे सार्थकतादर्शनम्
 ५८ पातस्वरूपपरिवर्णनम्
 ५९ स्पष्टपातसाधनोपयुक्तोपकरणानां वर्णनम्
 ६० चन्द्रस्य स्पष्टकान्तिसाधनपूर्वकं पातस्य गतैष्यत्वकथनम्
 ६१ पातस्य गतगम्यकालानयनम्
 ६२ पातस्य स्थित्यर्धं तदाद्यन्तकालानयनम्

अज्ञा

अज्ञा

अज्ञा

- ६३. पातस्थितिकालस्य फलानि
- ६४. पाताभावस्थितिवर्णनम्
- ६५. विष्कम्भादियोगान्तर्गतव्यतीपाताख्यपातलक्षणम्
- ६६. भसन्धिगण्डान्तयोर्लक्षणे
- ६७. पाताधिकारोपसंहारकथनम्

(घ) प्रकरणे

गोलपरिभाषावर्णनम्

(अ) खगोलीयवृत्तपरिचयः

- (१) गोलः (२) महावृत्तम् (३) लघुवृत्तम् (४) पूर्वापरवृत्तम् (५) याम्योत्तरवृत्तम् (६) नाडीवृत्तम् (७) क्रान्तिवृत्तम् (८) क्षितिजवृत्तम् (९) अहोरात्रवृत्तम् (१०) कोणवृत्तम् (११) उन्मण्डलवृत्तम् (१२) ग्रहगतध्रुवप्रोतवृत्तम् (१३) ग्रहक्षितिजवृत्तम् (१४) कदम्बभ्रमणवृत्तम् (१५) दृक्क्षेपवृत्तम् (१६) दृग्वृत्तम् (१७) विमण्डलम् (१८) कक्षावृत्तम् (१९) प्रतिवृत्तम् (२०) नीचोच्चवृत्तम्

(आ) खगोलीयविशिष्टस्थानलक्षणपरिवर्णनम्

- (१) पृष्ठकेन्द्रम् (२) गर्भकेन्द्रम् (३) खस्वस्तिकम् (४) निरक्षखस्वस्तिकम् (५) अधःखस्वस्तिकम् (६) अधो निरक्षखस्वस्तिकम् (७) समस्थानम् (८) कदम्बस्थानम् (९) पूर्वगोलसन्धिः (१०) पश्चिमगोलसन्धिः (११) क्रान्तिपातः (१२) स्वपृष्ठस्थानम्

(इ) खगोलीयविशिष्टविषयाणां परिभाषाप्रकथनम्

- (१) अक्षांशाः (२) लम्बांशाः (३) नतांशाः (४) उन्नतांशाः (५) परमक्रान्त्यंशाः (६) विक्षेपपातः (७) प्रथमलग्नम् (८) चतुर्थलग्नम् (९) अस्तलग्नम् (१०) दशमलग्नम् (११) हारः (१२) ग्रहस्थानम् (१३) नक्षत्रस्थानम् (१४) मध्यमशरः (१५) स्पष्टशरः (१६) मध्यमक्रान्तिः (१७) स्पष्टक्रान्तिः (१८) चरांशाः (१९) भुजांशाः (२०) कोट्यंशाः (२१) अग्रांशाः (२२) दृगंशाः (२३) दिगंशाः (२४) विविभलग्नम् (२५) मध्यशङ्कुः (२६) कोणशङ्कुः (२७) शङ्कुः (२८) शङ्कुतलम् (२९) पलभा (३०) पलकर्णः (३१) दृग्ज्या (३२) दिग्ज्या (३३) चरज्या (३४) भुजज्या (३५) कोटिज्या (३६) अग्रा (३७) क्रान्तिज्या (३८) दृग्गतिः (३९) दृक्क्षेपः (४०) लग्नाग्रा (४१) उत्कमज्या (४२) द्युज्या (४३) कुज्या (४४) तद्गतिः (४५) हृतिः (४६) तद्गत्यूर्ध्वखण्डम् (४७) इष्टहृतिः (४८) यष्टिः (४९) यष्टितलम् (५०) अन्त्या (५१) नतिः (५२) लम्बनम् (५३) आयनवलनम् (५४) आक्षवलनम् (५५) स्पष्टवलनम्

(ई) खगोलीयविशिष्टसूत्रपरिभाषाप्रकथनम्

- (१) ऊर्ध्वाधरसूत्रम् (२) निरक्षोर्ध्वाधरसूत्रम् (३) पूर्वापरसूत्रम् (४) समसूत्रम् (५) ध्रुवसूत्रम् (६) कोणसूत्रम् (७) दृक्कुजसूत्रम् (८) उदयास्तसूत्रम् (९) निरक्षोदयास्तसूत्रम्

(Handwritten signatures and scribbles)

वार्षिकपरीक्षाप्रश्नपत्रनिर्माणसरणी

प्रकरणानि	प्रश्नप्रकाराः	प्रश्नसंख्याः		अङ्काः
		प्रप्तव्याः	समाधेयाः	
क ख ग घ	विवेचनात्मकाः	३	२	२×१०=२०
	संक्षिप्तोत्तरापेक्षिणः	९	६	६×६=३६
	व्याख्यात्मकाः	३	२	२×८=१६
	वस्तुगताः	८	८	८×१=८
	योगः	२३	१८	८०

७. पाठ्यग्रन्थसूची

क. स्रोतग्रन्थौ

सूर्यसिद्धान्तगणितोदाहरणम् (उपपत्तिवर्जितम्) - दैवज्ञविश्वनाथविरचितम्

गोलपरिभाषा वैद्यनाथपाण्डेयविरचिता

(ख) सहायकग्रन्थः

सिद्धान्तशिरोमणिः भास्कराचार्यविरचितः

Handwritten signatures and marks

Handwritten mark

Handwritten signature